

Søren Kierkegaard – dandy, predikant og kirkefiende. Finnes det noen sammenheng mellom forfatterskapets ulike deler og forfatterens ulike roller?

Her fristes jeg til i det ene øyeblikket å si et helt klart ja, for så å rope ut et nei, for atter sukke tja, si det. Jeg skal som oppgaven sier forsøke å påpeke en sammenheng mellom Kierkegaards levde liv og deler av hans forfatterskap, eventuelt mangelen på en slik sammenheng. Det vil ikke være mulig for meg å konkludere med et entydig svar. I stedet vil jeg forsøke å nærme meg spørsmålet ved å henvende meg til Kierkegaards verker og hans biografi. Det kan være svært fristende å kaste seg over biografiene skrevet om Kierkegaard i et forsøk på å påvise hvordan hans levde liv utfoller seg og preger hans dikterkunst og filosofi. Jeg skal unngå å falle for den fristelsen da jeg mener at Kierkegaards liv ikke nødvendigvis danner nøkkelen til forståelsen av hans skrevne ord. At jeg likevel vil henvende meg til hans biografi, er altså ikke fordi jeg mener å kunne lese Kierkegaard tilbake i biografien, men fordi jeg tror den danner en bakgrunn for de roller eller masker han bærer gjennom forfatterskapet.

Det er i det hele tatt vanskelig å få ordentlig tak på Kierkegaard. Han har for det første ikke laget noen ferdig utpenslet filosofi, og det er kanskje sant som Sløk sier at det var synd på Kierkegaards samtidige som ikke helt hadde forutsetninger for å forstå ham, slik vi har i dag hvor han har blitt behandlet både av teologer, litteraturvitere og filosofer (Sløk 2002:21). Hvem var egentlig Søren Kierkegaard? Vi må kanskje leve med at vi aldri riktig får vite det. Likevel vil jeg støtte meg til det Joakim Garff hevder i sin omfattende biografi om Søren Kierkegaard, nemlig at den biografiske folie ligger til grunn for det kunstneriske eller den artistiske bearbeidelse av stoffet (Garf 2000:230).

I 12 intense år skrev Søren Kierkegaard rødglødende om det som engasjerte ham. Og i disse årene kan det sies at han transformerte det levde liv til det skrevne. Jeg skal i oppgaven belyse dette nærmere, men vil likevel påpeke at vi skal være varsomme med å påstå at det bestandig er Kierkegaards egen stemme vi hører når vi leser hans verker. Som kjent har Kierkegaard delegert forfatteroppgaven på en hel forfatterforening av pseudonymer. Det vil derfor være enfoldig å spørre hva Kierkegaard selv mener. Spørsmålet jeg stiller meg er når kan vi egentlig si vi hører hans egen stemme? Er han hele tiden til stede, eller er han mest seg selv der han ikke bruker noe pseudonym og skriver under som Søren Kierkegaard? Eller er ”Søren Kierkegaard” hans største pseudonym overhodet? Kanskje det er nettopp som Søren

Kierkegaard at han er mest forstilt og skjult enn under noe annet pseudonym? Her stiller jeg flere spørsmål enn jeg tør love å gi svar på. Men jeg skal ta et lite blikk på pseudonymiteten i min oppgave for å betrakte dens funksjon og eventuelle estetiske verdi.

”Dandy”, ”predikant” og ”kirkefiende” indikerer tre ulike faser i et forfatterskap, men også tre ulike faser i en forfatters liv. Etter hvert som oppgaven skrider frem vil nok leseren erfare at jeg tidvis heller mot et slags ja på spørsmålet om det er en sammenheng mellom forfatterskapets ulike deler og forfatterens ulike roller. Dette ja'et er et betinget ja. Et ja som baserer seg på en tolkning av både forfatterskapet og forfatterens liv som en dannelsesreise. De stadiene Kierkegaard selv introduserer og de stadiene dandyen, predikanten og kirkefienden markerer å være, kan nok betraktes som en dannelsesreise til tross for at Kierkegaard neppe ville sagt det slik selv. Med dette for øyet blir det aktuelt å behandle estetikerne – dandyen spesielt. Jeg vil i den anledning også diskutere Regine Olsen. Ikke fordi hun spiller en stor rolle, men kanskje nettopp derfor - nemlig at hennes faktiske rolle er så liten, men gjort så stor av Kierkegaard selv. Fra dette utgangspunktet skal jeg bevege meg mot predikanten og kirkefienden. Hvordan henger det hele sammen? La oss forsøke å se på det.

Litt om pseudonymiteten

Kierkegaard kompliserer forståelsen av sine verker og meninger ved en utstrakt bruk av pseudonymer. Selv holder han seg i bakgrunnen, finner opp pseudonymer og lar disse få mene noe. Pseudonymene, som har alt fra festlige navn som Victor Eremita - den seirende eremitt til bare å hete en enkelt bokstav A, skriver og korresponderer med hverandre om en rekke eksistensielle temaer – temaer jeg ikke helt er sikker på om de selv forstår en gang. En slik teknikk kan nok sies å være et nødvendig grep for Kierkegaard å bruke for å kunne holde avstand til de tanker og perspektiver han vil presentere. Disse perspektivene skulle en anta igjen grunner i en sterk selvinnsikt som Kierkegaard må distansere seg i forhold til nettopp gjennom pseudonymiteten (Garff 2000: 238). Ut fra dette mener også Garff at Kierkegaards forfatterskap, til tross for pseudonymiteten, er dypt personlig (2000:197).

Et annet perspektiv knyttet til pseudonymiteten, er dens metodiske funksjon som Sløk nevner i sin bok *Kierkegaards Univers. En ny guide til geniet*. Der hevder Sløk at Kierkegaard selv skal ha beskrevet pseudonymbruken som ”meddelelsens dialektikk”. Kierkegaards overordnede mål for forfatterskapet var å tilnærme seg det religiøse stadiet. Men for å komme

dit måtte han ta hensyn til leserne og fange dem der de befant seg. Og leserne befant seg på det estetiske nivå i tilværelsen (Sløk 2002:9). I meddelelsen av de sannheter han hadde på hjertet kan Kierkegaard ha følt at det ikke var nok bare å diktere dem, men og at sannhetene måtte fremstilles som levde og levende sannheter. For å virkeliggjøre disse, og for at leserne ikke skulle forstyrres av forfatterens person, måtte Kierkegaard gjøre krav på bruk av pseudonymer (Sløk 2002: 9).

Like fullt er det ikke lett å bedømme hvor vi har Kierkegaard. Selv fraskriver han seg sitt forfatterskap, samt står inne for deler av det til andre tider. Vi blir forvirret, og vi bør ta Kierkegaards metauttalelser med en klype salt. Ingen forfattere er pålitelige fortolkere av sine egne forfatterskap, og især ikke Kierkegaard. Han sier riktignok noe interessant i *Om min Forfatter-Virksomhed*. Der snakker han om pseudonymet Johannes Climacus som ”*har stræbt at forstyrre Sandsebedragene*” (1994:73). Som nevnt blir vi forvirret og forstyrret av pseudonymene i vår oppfattelse av hva det er vi leser. Selv om vi skal ta hans egne uttalelser med en klype salt, er akkurat denne uttalelsen til Kierkegaard litt artig. Kanskje det er det Kierkegaard vil, forvirre oss? Mener han at vi i utgangspunktet er sansebedratt? Er det disse sansebedragene han vil forvirre, slik at de nærmest nullstilles og vi kan erkjenne den faktiske virkeligheten? Eller skal vi forvirres slik at vi aldri klarer å få fatt på han, som en glatt småfisk som glepper ut av grepet vårt? Kierkegaard minner meg litt om lurendreieren og tryllekunstneren som til stadighet leder publikum inn på feil ”vrangspor”!

Dandyen

”*Det Æsthetiske er overhovedet mit Element. Saasnt det Ehtiske gjør sig gjeldende, saa faaer det let for megen Magt over mig. Jeg bliver et ganske andet Menneske, jeg kjender ingen Grænse for hva der kunde være min Pligt*”. Dette skal Kierkegaard ha skrevet til sin venn Boesen i et brev (Garff 2000: 179). Som nevnt innledningsvis, skal Kierkegaards metauttalelser tas med en klype salt. For selv om det hadde vært lett å vite hvilket pseudonym som best gir det autentiske bildet av Kierkegaard, skal vi ikke se bort fra at det gjøglespill og teater han spiller overfor sine lesere gjennom pseudonymene også er et gjøglerspill han holder oppe for sine venner. Teologen Sløk på sin side påstår at det er etikeren, nærmere bestemt assessor Wilhelm, som best taler Kierkegaards sak eller som danner det ideal Kierkegaard har for menneskelivet (2002:62). Slik jeg bedømmer det, er det ingen grunn til å anta at den ene masken er mer autentisk Kierkegaard enn en annen. Grunnlag

for en slik påstand har jeg nemlig ikke. Sitatet ovenfor er likevel noe jeg vil gå videre med da det åpner opp for å se nærmere på den estetiske livsanskuelse især, men også den etiske levemåte, og om vi gjenkjenner elementer fra disse to perspektivene i livet til Kierkegaard og det han selv skrev.

Det er først og fremst gjennom brevene assessor Wilhelm skriver til estetikerens at vi lærer estetikerens å kjenne. I tillegg fungerer assessoren som et korrektiv til estetikerens og der igjennom til det liv Kierkegaard selv periodevis kan ha levd. Dandyen var nemlig en mulig sosial skikkelse i København på Kierkegaards tid. Forholdene lå til rette for at Kierkegaard kunne ha en estetisk livsanskuelse – leve som en dandy på farsarven og pleie sitt talent som forfatter. Kierkegaard var et geni. Han arbeidet svært intenst, ja skrev seg nær sagt i hjel. Samtidig var han forfengelig, eksentrisk og gjorde gjerne oppmerksom på sin annerledeshet og sine bizzarier (Garff 2000:181). For å si det litt moderne iscenesatte han seg sin tilværelse og skapte seg sitt image. Bare den innfløkte bruken av pseudonymer, også i avisdebatter han deltok i, vitner om iscenesettelsen. Det kan til slutt ikke ha vært så mange av hans samtidige som virkelig lot seg lure av pseudonymene. Han må ha likt å gjøre seg gåtefull for sitt publikum. Et mulig korrektiv fra etikeren finner vi i sitatet ” *Du øver Dig i den kunst at blive gaadefuld for Alle. Min unge Ven! Sæt der var Ingen, der brød seg om at gjette Din Gaade, hva Glæde havde Du da deraf*”? (Enten Eller 2,1994:152). Vel, mange kom til å bry seg den gang, slik også vi i dag bryr oss om den gåtefulle Kierkegaard. Kierkegaard ble tross sine forsøk på full diskrepans stilistisk avslørt der han skrev. Til sin venn Boesen skal han selv ha innrømmet dette ved å si om sine verker at de er ”... *velsignede Børn med mitt Personligheds Modermærke*”(Garff 2000: 253). Men skal vi forstå estetikerens må vi gå lenger enn til iscenesettelsen av de pseudonyme skriftene.

Estetikerens er som kjent det menneske som det har gått opp for ikke har valgt sine frie valg så fritt likevel. Det bestående som før virket viktig er ikke lenger så viktig. Hvem er han? Jo, han er bare det han naturlig nok kunne bli ut fra de forutsetninger og føringer som lå til grunn i hans familie. Han er nær sagt det han ble født inn i. Han må foreta nye valg. Men hva skal han velge? Han er fortvilet. Han kunne selvfølgelig gjøre som etikeren - med full begeistring og iver gå inn for det allmenne, velge seg selv i fellesskapet der det er å finne i samfunnet. Han kunne ha realisert seg selv i dette fellesskapet, i kjærligheten og vennskapet og peilet hele sin eros mot konen, ekteskapet og ekteskapets plikt. Dersom han ikke gjør det må han bli i fortvilelsen. Det kan fort bli likegyldig hva han velger. Han ender opp med å mangle

livsanskuelse og stanser opp. Stanser opp ved øyeblikkets nytelse og faller hen til stemningene. *"Du svæver over Dig selv, og det, Du seer under Dig, er en Mangfoldighet af Stemninger og Tilstande, som Du bruger for at finde interessante Berøringer med Livet"* (Enten Eller 2,1994:186). Det assessor Wilhelm her påpeker er den estetiske personlighet som finner sin nytelse i stemningene, og at det er i disse personligheten klarer å være fullt ut tilstede, ja, sågar skjule seg i dem. Så blir spørsmålet om en her finner paralleller til Kierkegaards eget liv.

For det første antydes det både hos Sløk og Garff at etikerens liv lå utenfor Kierkegaards rekkevidde. Han skal ha vært avskåret fra det vanlige liv og familielivet og følt seg som en unntakelse ifølge Sløk (2002: 62). Søren Kierkegaards far skal ha oppdratt sine barn sterkt pietistisk, og på bakgrunn av ulike familieproblemer har det hvilt en skam og skyldfølelse over Kierkegaard (Sløk 2002:13). Det kan være på grunn av dette Søren Kierkegaard mistet sin spontanitet og umiddelbarhet. Kanskje av samme grunn led han av en sviktende eros og evne til hengivenhet, og kanskje derfor taklet han dårlig å møte hengivenhet fra andre f. eks Regine Olsen?

Regine Olsen – kollisjon med skjebnen?

Tidligere har jeg nevnt at grunnen til at jeg tar med Regine Olsen i oppgaven ikke beror på at hun spiller en stor rolle, men snarere at hennes rolle er svært liten, men gjort stor av dikteren selv. Sett utenifra er affæren mellom Søren og Regine ganske platt og kjedelig. Selv om det skal sies at å bryte en forlovelse ikke var noe en tok lett på i datidens København. Selv om affæren først og fremst var interessant for de involverte parter, drøfter jeg Regine her. Det er rett og slett fordi frøken Olsen gjennom Kierkegaard har fått en litterær udødelighet. Kierkegaard hadde et bevisst forhold til å bruke sin egen biografi, og han bruker den grenseløst. Kanskje lå det i tiden? Var han en trubadur, og som andre trubadurer skulle også han ha en ulykkelig kjærlighet å dikte om? Ville han ikke være noe dårligere enn de store gutta: Dante som hadde sin Beatrice og Petrarca sin Laura? (Garff 2000:152). Jeg mener Regine-affæren er et godt eksempel på Kierkegaards bruk av sin egen biografi. Han forstørrer dette trivielle forholdet til å bli en kollisjon med skjebnen. Frøken Olsen fungerer som pant for at også han har opplevd den ulykkelige kjærligheten.

Men det er mer å si. Søren slo altså opp med Regine. Kanskje ville han heller være forfatteren Søren Kierkegaard enn ektemannen til Regine Olsen? Han skal sågar selv ha sagt at over hans

lidenskap lå fornuften, og fornuften var hans lidenskap. Han kunne nok være en god erotikker, men en dårlig ektemann (Garff 2000: 178). Skrivekunsten kom til å bli Regines skjebne. Hun ble vraket til fordel for Kierkegaards sanne lidenskap - diktningen. Han valgte det estetiske element som dikter og ofret sin erotiske trang til fordel for lysten til å skrive.

Estetikeren jager etter øyeblikkenes nytelse. *"Kun i Lystens Øieblik finder han Adspredelse"*, sier assessor Wilhelm (*Enten Eller* 2,1994: 175). Og den fornemste nytelsen, den beste tilfredsstillende, ligger i å utfolde talentet. Av dette følger det igjen at den største lykken ligger i nytelsen av talentet. Det kan derfor se ut som om Kierkegaard forsaket sin Regine for å fremme og nyte sitt eget talent. Til det hadde han fritid nok, fritid og farsarv til å betrakte omverdenen, samtidig som han kunne holde tilværelsen på en armlengdes avstand. Han skal igjen til sin venn ha sagt: *"Om Folk ogsaa troer, at jeg er en Bedrager, hva saa, derfor kan jeg lige godt studere Philosophie, digte, ryge Cigar og blæse ad hele Verden"* (Garff, 2000: 175). Kanskje er det denne uttalelsen som ligger assessor Wilhelm friskt på minne der han sier *"... mangan riig Yngling har gjort, med stolt Forakt at vende Tilværelsen Ryggen"* (*Enten Eller* 2,1994:265).

Dannelsesreisen

Så, er Kierkegaard overlatt til fortvilelsen som en annen gjennomsnittlig estetiker, der skuffelsen over verdens beskaffenhet har innhentet ham? Vel, Søren var sosialt disponert for en estetisk livsanskuelse. Han kunne forholde seg betraktende og ironisk reflekterende til tilværelsen og samle på livsinnhold i sanseberuselsene. Refleksjonene kunne få erstatte deltakelsen i samfunnet for øvrig. Regine forblir nærværende gjennom forfatterskapet som idé og inspirasjon, men bruddet med henne kan ha betydd mer enn å bare "slå opp med dama"- det kan og indikere et brudd med hele det borgelige, alminnelige og alformenneskelige. Bruddet med Regine betyr og et brudd med de fristelsene som kommer ved det ordinære liv. Søren Kierkegaard streber mot det ekstraordinære. Det skal vi se litt nærmere på.

For det skjer en endring. Forfatterstatusen forandrer seg. Han bruker sin individualitet, tematiserer denne og skriver seg inn i sitt eget forfatterskap. Det kan nesten se ut som om han suges inn i forfatterskapet, for selv å få spille en av solostemmene i pseudonymenes symfoni. På bakgrunn av dette er det jeg tør å helle mot et slags "ja" på spørsmålet om det finnes en sammenheng mellom forfatterskapets ulike deler og forfatterens roller. Jeg sporer en dannelsesreise. Ikke bare den ordinære dannelsesreise som den gang betød en foredling av

selvet gjennom litteratur og kunst i borgerskapets København, men en personlig dannelsesreise for Kierkegaard og et dannelsesprosjekt for hans lesere. Om Kierkegaards stadiesystem av spissborgeren, estetikeren, etikeren og det religiøse beskriver hans egen dannelsesprosess, kan jeg ikke her påstå. Men han skrev disse, for som tidligere nevnt, fange folk der de er. Kierkegaard fungerer som en eksistensmeddeler. Han vil nok ikke belære så mye som han vil vekke frem erkjennelser hos folk. *"Det viser sig altsaa, at enhver æsthetisk Livs-Anskuelse er Fortvilelse"*. *"(...) Men naar man veed dette, og det veed Du jo, saa er en høiere Form af Tilværelsen en uafviselig Fordring"*. (*Enten Eller 2*,1994:180). Og Kierkegaard vil nettopp noe mer, en høyere fordring. Han vil det religiøse. Biografen Garff (2000: 165) hevder sågar at Kierkegaard fra barnsben av var religiøs, at han hele tiden har følt en menneskelig avmakt og nærmest har vært forlovet med Gud. Og dette skal ifølge Garff ha bidratt til kollisjonen mellom kjærligheten til Regine og farens pietisme. I alle fall ser vi at Kierkegaard griper til noe metafysisk for å få en mulig slutt på verdens absurditet. Vi skal se på predikanten Kierkegaard.

Predikanten

Krydret med dryss av utropstegn og ispedd kraftuttrykk som *O'Menneske! O' guds bespottelse!* utbasunerer et klart budskap om at det å være kristen er det fornemste og mest opphøyede et menneske kan være. Det er en kraftfull og opprørsk Kierkegaard vi kommer til å møte i skriftet *Indøvelse i Christendom*. Vel, Søren Kierkegaard er riktig nok bare utgiver av verket, som for øvrig er skrevet av Anti Climacus. Som utgiver har Kierkegaard selv innrømmet at utgivelsen er et taktisk grep i forberedelsen av det virkelige angrepet på kirken i *Øieblikket* (Søltoft, 2007: 365). At han atter tyr til et pseudonym, kan være utslag av at han ikke vil argumentere med sin egen kristelighet, og at han oppfatter sitt eget navn som en hemske i denne sammenhengen. Han skal selv også ha hevdet at han ikke skriver med myndighet. En slik påstand begrunnes i hans noe særegne selvoppfattelse – som profet. Han har hatt en profetisk fortolkning av seg selv. Det er nærmest en annens vilje som har styrt ham. Det er forsynet som har styrt hans forfatterskap, og Kierkegaard har lånt seg selv ut til styrelsens tjeneste, ja fungert som styrelsens penn. Vi ser her en overgang fra det dikteriske til det mer profetiske der, ifølge ham selv, styrelsen har hatt en plan med ham. Kierkegaard skriver uten myndighet, men for den som har denne myndigheten.

Om vi kan ta Kierkegaards uttalelser for god fisk, er en diskusjon for seg selv. Uansett gis vi rene ord for pengene. Kierkegaard har en klar plan. Han vil det alminnelige, kristne borgerliv til livs. Leseren skal ledes fra vanekristendommen til troen, fra det ordinære til det ekstraordinære. Kristendommen skal ikke bare være noe man døpes inn i, noe en dannes til å være en del av. For er det slik, blir plutselig alle kristne, og da kan man jo like gjerne si at ingen er kristne. Nei, det å være kristen skal være utslag av et lidenskapelig valg, og vi må hele tiden velge å bli kristne. Verden er absurd. Mennesket er overgitt til seg selv. Verdens beskaffenhet skuffer og leverer ikke. Men troen skal være en trøst for det timelige.

Religiøsitetet det her er snakk om, er ikke den lett tilgjengelige allmennreligiøsitetet, men den religiøsitetet som best kan betegnes som en egen eksistenstilstand som innebærer en fornuftsstridig tro på at det umulige er mulig. En må for alvor ta paradokset inn over seg – paradokset ved at Gud ble menneske. I møte med paradokset der Gud har gått inkognito kan man enten forarges eller velge å tro. Men dette er et valg en må ta. Mennesket må stanse opp og ta dette inn over seg. Skal en tro eller forarges? (*Indøvelse i Christendom*, 1994:106) Det er denne forargelsens mulighet som Anti Climacus, med støtte av sin utgiver Kierkegaard, ser på som helt essensielt for troen. Forargelsens mulighet er helt nødvendig. Man skal derfor ikke forsøke å unngå denne, men til enhver tid holde paradoksets sår åpent. Her må mennesket tro i kraft av det absurde, og det er gjennom denne troen at man blir ett med den lidende Jesus og at evigheten posterer seg i det timelige.

Med slike krav til troens vesen angripes den bestående kristenhet. Medlemmene av menighetene, det kristne folk, må risikere forargelsen. Men de har i stedet avskaffet kristendommen. Det er ikke nok å være litt kristen, eller som Anti Climacus sier:

"(...)indretter man sig saa beqvemt som mulig i Alt hva man kan skrabe sammen af Verdslighedens Goder – det Christelige røres ind med deri som en Tilsætning, en Ingredients, der stundom næsten tjener til at raffinere Nydelsen (*Indøvelse i Christendom*, 1994:112). I

stedet for å være opptatt av Kristus og hans lidelser, er kirken opptatt av de erobringer kristendommen har gjort. Climacus beskylder den kristne massen for å tenke som så at "uff, Kristus led, men det er nå så lenge siden". Videre beskyldes prestene for å ha redusert kristendommen til en lære, men glemt at det er læreren som er viktigst (*Ibid.*, 121).

Kristendommen har blitt overflatisk og enkel: "*Christenheden er blevet Hedenskab*" (*Ibid.*, 108). Jesus har blitt redusert til en fantastisk fantasifigur slik Climacus ser det, og vedvarer dette så tar en ikke forargelsens problem innover seg og kan heller ikke bli samtidig med

Jesus, ei heller bli en riktig kristen (Ibid., 105). Hvor er det så duoen Kierkegaard-Climacus vil? Kierkegaard skal selv ha sagt at han har villet være den kristne refleksjonens jordmor. Det er slettes ikke umulig å tenke seg at han gjennom en slik tekst vil lokke folk til det punkt hvor de kan antennes av troen. Men her fordres også noe mer. Det fordres en etterfølgelse. Det fordres en etterlikning av Jesu liv. ”(...) *det at være Efterfølger er, at Dit Liv har saa megen Lighed med hans som det er muligt et Menneskes Liv kan have*”(Indøvelse i Christendom, 1994:107). Her er det snakk om en nærmest munkehellig etterfølgelse. Jesu liv var et liv i ydmykelse, fornedrelse, bespottelse. Frelseren var spottet og elendig. Et søtt, sentimentalt kosebilde av Jesus som kirken har dannet, skurrer derfor voldsomt, og kommentaren til dette av Anti Climacus, er ” *O, modbydelige sentimentale Letfærdighed*” (Ibid., 132). Men når den kristnes plikt nummer en er å etterlikne Kristus, og når forløsningen først kan skje gjennom en fornektning av livsviljen, så ender det hele litt dystert. For prestene er kristendommen kun et levebrød. Ja, prestene er grådige kannibaler som spiser på Jesu legeme. Livet på jorden er en jammerdal. Mennesket ble født som syndere, og det å henge ved livet er i seg selv en stor synd. At noen velger ekteskapet, er bare et uttrykk for en klenging - klenging til et liv som har liten verdi. Kvinnen, elskoven, hustruen og forplantingen er som Anti Climacus sier: ”(...) *yderst farlig for Manden, især for Den der skal i strengere Forstand tjene Christendommen* (Ibid., 117).

Kirkefienden

”*Stemning*” – med denne overskriften åpnes første artikkel i *Øieblikket*. Vi vet fra før hvordan estetikerer kunne dukke ned i stemningene for å døyve sin fortvilelse. Men nå skriver Søren Kierkegaard under med fullt navn der han minnes gamle dager hvor han forelsket pleiet sitt talent. Han var den forelskede kunstner som underholdt seg med språket (*Øieblikket*, 1994:91). Men nå vil han noe ganske annet. Der han tar avskjed med sin fortid for nå å skride inn i øyeblikket, innrømmer han sitt tidligere forfatterskap med å skrive: ”(...) *jeg der, kjendt af Alle, er kjendt selv af Børnene paa Gaden under Navnet: Enten-Eller*” (*Øieblikket*, 1994:94). Det kan nesten se ut som han kler av seg alle sine masker for å fremstå som den sanne Søren Kierkegaard. Men kan vi egentlig stole på ham der han gjør dette? Kanskje er det nettopp nå han ikler seg den største masken av dem alle? Hva vil han nå?

Som tidligere nevnt var Kierkegaards syn på seg selv noe eiendommelig. Ifølge ham selv var han det rette sannhetsvitne. Han var redskap for Guds stemme. Han skrev uten myndighet

fordi han var styrt av forsynet. Derfor hadde Kierkegaard heller ingen myndighet til å tie - han kunne ikke la Guds stemme forstumme. Derfor bærer det så skrekkelig galt av sted der biskop Mynster dør og blir fremstilt som et sannhetsvitne av biskop Martensen: ”(...) *Biskop Martensen begyndte at flæske op om at være Sandhedsvidner. Dette ækle Vaas maatte for Alt bort* (Ibid., 98). Med øyeblikkstriden skifter Kierkegaard takt. Han vil et oppgjør mot kristenheten - et oppgjør som har en tydelig historisk foranledning og logikk i og med Mynsters død. Det kan se ut som skytset, ammunisjonen til dette oppgjøret ble dannet av predikanten Kierkegaard i *Indøvelse i Christendom*. Maskert eller ikke, nå kommer Kierkegaard til å fremstå som en kirkefiende. Agendaen er klar ”(...) *Sandsebedraget maa bort*” (*Øieblikket* 1994:107). Prestene mottar gode lønninger, arbeider i statens tjeneste og tilhører ”(...) *de næringsdrivende Præsters uhyre Laug*” (Ibid., 134). Prestene tror de er kristne, kristenheten tror den er kristen, men det er bare et sansbedrag. Nei, Kierkegaard vil formidle den sanne kristendom, men det innebærer et liv som Kristi etterfølger, en Kristi disippel. Men dette er ikke forenlig med eden prestene avlegger som kongelige embetsmenn (Ibid., 144). Prestene har avskaffet etterfølgelsen og lidelsene – kristendommen har blitt redusert til ”*Søndags-Sladder*” (Ibid., 135). Kierkegaard stiller strenge autensitetskrav. Han vil bort fra likerettingen i samfunnet. Standardiseringen, ensrettingen har blitt en samtidssykdom: ”(...) *hvordan man end vender og dreier sig, ikke seer Andet end Christne og Christendom, Sandhed og Sandhedsvidner(...)*” (Ibid., 116). Likheten, nøytraliseringen har fjernet den enkelte fra den åndelige dimensjon. Vi merker her en radikalisering av de ideer som alltid har preget hans forfatterskap, men nå fremstår han nesten revolusjonær. Han har startet en ènmannsrevolusjon (Søltoft, 2007:401). Også hans nei til Regine kan tolkes som en revolusjon – at han alt der markerte et brudd med det konvensjonelle. Dermed kunne han vise at han stod for noe høyere enn det timelige og alminnelige. Han var drevet av et høyere kall.

Som jeg alt har nevnt, så Kierkegaard på seg selv som et unntak. Han havner dermed i samme situasjon som Nietzsche og Marx. De er vidt forskjellige, men tar inn over seg en endring av menneskets levekår og blir i følge Skirbekk epokens offerdyr (1987:172). Som Nietzsche foraktet Kierkegaard massen, de tilfreds-kultiverte borgerne. Som Marx ville Kierkegaard restituere en tapt menneskelighet ved et angrep på det bestående, det spissborgelige og systemene. Begge vil de bort fra fremmedgjøringen og frigjøre menneskelighet. For Kierkegaard betød dette et forsøk på å forløse individualiteten. For å realisere det menneskelige må en finne seg selv i hvordan en gjør sine valg, handler og skaper mening i sitt

eget liv. Mennesket, mener Kierkegaard, defineres ut fra hvordan det investerer seg selv over for sin neste og Gud, og hvordan det administrerer sin tro, sitt håp og sin kjærlighet. Kierkegaards samtid var preget av omveltninger forårsaket av modernisering og troen på fremskrittet. Men Kierkegaard hevdet at å lete etter sannheten i fremskrittet, ble galt. Sannheten fantes først og fremst i det innvortes liv. Men samfunnet hadde, slik han så det, fortrent verdiene av det meditative liv til fordel for det travle borgerliv. Vi skal her være klar over at Kierkegaard med sin farsarv var svært begunstiget og kunne, som kanskje ikke så mange andre, vie sin tid til kontemplasjonen - meditasjonen. Men der han fremstiller seg selv som sannhetsvitnet, Kristi etterfølger, en som har valgt lidelsene, må vi huske på at også dette er en iscenesettelse. Han var nok ikke like ensom og lidende som han gjerne fremstilte seg som. Det skal visst også eksistere restaurantregninger som vitner om at han har levd bedre enn som så! Kanskje valgte han iscenesettelsen av seg selv som offerdyret eller martyren fordi martyrene gjennom historien hadde vist seg nettopp å ha det herredømme over den indre verden som han selv ønsket å ha og manet andre til å forfølge?

Til slutt

Når angrepet rammer kirken så hardt, er det fordi et angrep på kristenheten og det borgelige er to sider av samme sak. I forbindelse med Corsarstriden, som jeg her har valgt ikke å drøfte, poengterer Garff at Kierkegaard har et gjennompolemiserende gemytt. Og blir Kierkegaard først provosert, blir han voldsomt kynisk i destruksjonen av sine motstandere (Garff 2000: 343). Øyeblikkstriden er preget av en overlesset, nesten ubehøvlet språkbruk med direkte personangrep. Men kanskje er det slik at Kierkegaard behøvde motgang for å kunne skrive? Kanskje var bruddet med Regine, sjikanen i *Corsaren* og Øyeblikkstriden de nødvendige impulser for hans kunstnersjel (Garff 2000:360)? Biografen Garff mener at Søren Kierkegaard ser sin skjebne avtegnet i motgangen og at han blir stadig mer lik seg selv – Kierkegaard blir mer Kierkegaard (Ibid., 358). Også jeg har gitt en drøfting som går i retning av et ja på spørsmålet om det er en sammenheng mellom forfatterskapets deler og forfatterens roller. Men jeg tror slettes ikke at det er noen nødvendighet i å forstå Kierkegaards forfatterskap ut fra biografien. Birgit Bertung anbefaler sågar i sin artikkel (Søltoft, 2007:399) å legge seg på en anti-biografisk linje og lese verkene uavhengig av biografien. Kanskje er det et godt råd, for Kierkegaard skriver i *Enten-Eller 2* "(...)det kan ikke betale seg å bli åpenbar"(1994:188). Han vil kanskje maskere seg for å unngå en hver klassifisering. Han er en så rik forfatter, og selv om hans verker har en lang teologisk og filosofihistorisk

resepsjonshistorie, kan han ikke få en bestemt merkelapp på seg. Det eneste sted du for forståelsen er avhengig av de historiske hendelser er ved lesningen av *Øieblikket*. Men heller ikke her kan du etter min mening få noe ordentlig tak på hvem Kierkegaard egentlig er. Kierkegaard skriver videre "(...) *man saa sjeldent træffer Folk, der have en Forestilling om det at leve*" (*Enten-Eller 2*,1994:241), men Kierkegaard synes å ha mange forestillinger om det å leve. Det kan se ut som hans overordnede mål er, som Sløk sier: "*å få lidenskaberne døbt*" (2002:46) gjennom en slags dannelsesreise fra forfører og dandy, via plikten og nestekjærligheten hos etikeren og til syvende og sist til den individuelle religiøsiteten predikanten og kirkefienden maner til: "(...) *Kjærlighed til Gud(...). Og hvad er dog al anden Kjærlighed i Sammenligning med denne, den er kun Barnelallen*". (*Enten-Eller 2*,1994: 202). Disse ordene skal få avslutte min oppgave. Jeg finner det umulig å forsøke å fastsette graden eller mengden av den autentiske Kierkegaard i de ulike delene av forfatterskapet, men vil lene meg mot Garff som hevder at "*den biografiske medlæsen*" (2000:248) er vanskelig å unngå.

Litteraturliste

Garff, Joakim: *SAK. Søren Aabye Kierkegaard. En Biografi*. Gads forlag. København 2000.

Kierkegaard, Søren: *Enten-Eller. Samlede værker. Bind 2 og 3*. Gyldendal. København 1994 [1843].

Kierkegaard, Søren: *Indøvelse i Christendom. Samlede værker. Bind 16 og 17*. Gyldendal. København 1994 [1850].

Kierkegaard, Søren: *Om min Forfatter-Virksomhed. Samlede værker. Bind 18 og 19*. Gyldendal. København 1994 [1851].

Kierkegaard, Søren: *Øieblikket nr 1-10. Samlede værker. Bind 18 og 19*. Gyldendal. København 1994 [1855].

Skirbekk, Gunnar: *Filosofihistorie 2*. Universitetsforlaget. Oslo 1987.

Sløk, Johannes: *Kierkegaards univers. En ny guide til geniet*. Centrum. 2002.

Søltoft, Pia (red.): *Den udødelige. Kierkegaard læst værk for værk*. C.A. Reitzel. København 2007.